

ЛЬВІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ МЕДИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ДАНИЛА ГАЛИЦЬКОГО
ФАКУЛЬТЕТ ПІСЛЯДИПЛОМНОЇ ОСВІТИ
КАФЕДРА ДИТЯЧОЇ ХІРУРГІЇ

«ЗАТВЕРДЖУЮ»

Перший проректор з науково-педагогічної
роботи, член-кореспондент
НАМН України,

проф. М.Р. Гжегоцький

«22» 03 2022 р.

РОБОЧА НАВЧАЛЬНА ПРОГРАМА

ЦИКЛУ СТАЖУВАННЯ

зі спеціальності «Дитяча ортопедія та травматологія»

Кількість навчальних годин на кафедрі: лекції - 20, семінарські заняття - 52,
практичні заняття - 100.
Самостійна робота-88. Додаткові програми -40.
Разом — 300 годин
Кредити ECTS — 10

Обговорено та ухвалено на
методичному засіданні кафедри
Протокол № 20
від «20» 03 2022 р.

Завідувач кафедри
доц. Кузьма А.С.

Затверджено на засіданні
методичної комісії ФПДО
Протокол № 02
від «20» 03 2022 р.

Голова методичної комісії ФПДО
доц. Січкорів

**ЛЬВІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ МЕДИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ДАНИЛА ГАЛИЦЬКОГО
ФАКУЛЬТЕТ ПІСЛЯДИПЛОМНОЇ ОСВІТИ
КАФЕДРА ДИТЯЧОЇ ХІРУРГІЇ**

«ЗАТВЕРДЖУЮ»

Перший проректор з науково-педагогічної
роботи, член-кореспондент
НАМН України,
проф. М.Р. Гжегоцький
« » _____ 20 р.
_____

РОБОЧА НАВЧАЛЬНА ПРОГРАМА

ЦИКЛУ СТАЖУВАННЯ

зі спеціальності «Дитяча ортопедія та травматологія»

Кількість навчальних годин на кафедрі: лекції - 20, семінарські заняття - 52,
практичні заняття – 100.
Самостійна робота-88. Додаткові програми -40.
Разом — 300 годин
Кредити ECTS — 10

Обговорено та ухвалено на
методичному засіданні кафедри
Протокол № ____
від «__» _____ 20 р.

Завідувач кафедри
доц. Кузик А.С. _____

Затверджено на засіданні
методичної комісії ФПДО
Протокол № ____
від «__» _____ 20 р.

Голова методичної комісії ФПДО
доц. Січкоріз О.Є. _____

Робоча програма передатестаційного циклу за фахом «Дитяча ортопедія та травматологія» для лікарів дитячих ортопедів травматологів.

Розробники:

Кузик А.С. – кандидат медичних наук, доцент, завідувач кафедри дитячої хірургії ЛНМУ ім. Данила Галицького; **Розробники:**

Кузик А.С. – кандидат медичних наук, завідувач кафедри дитячої хірургії ЛНМУ ім. Данила Галицького;

Наконечний А.Й. – доктор медичних наук, професор кафедри дитячої хірургії ЛНМУ ім. Данила Галицького;

Переяслов А.А. – доктор медичних наук, професор кафедри дитячої хірургії ЛНМУ ім. Данила Галицького;

Кулик О.М. – доктор медичних наук, професор кафедри дитячої хірургії ЛНМУ ім. Данила Галицького;

Наконечний Р.А. – кандидат медичних наук, асистент кафедри дитячої хірургії ЛНМУ ім. Данила Галицького;

Гижа Л.Ю. – кандидат медичних наук, асистент кафедри дитячої хірургії ЛНМУ ім. Данила Галицького;

Дац Р.І. – кандидат медичних наук, асистент кафедри дитячої хірургії ЛНМУ ім. Данила Галицького;

Опікан Н.М. – асистент кафедри дитячої хірургії ЛНМУ ім. Данила Галицького;

Колівошка Ю.В. – асистент кафедри дитячої хірургії ЛНМУ ім. Данила Галицького;

Гижа Л.Ю. – кандидат медичних наук, асистент кафедри дитячої хірургії ЛНМУ ім. Данила Галицького;

Никифорок О.М. – кандидат медичних наук, асистент кафедри дитячої хірургії ЛНМУ ім. Данила Галицького;

Кенс К.А. – кандидат медичних наук, асистент кафедри дитячої хірургії ЛНМУ ім. Данила Галицького;

Рецензія

На робочу навчальну програму передатестаційного циклу із спеціальності «ортопедія і травматологія»

Робоча навчальна програма складена на підставі навчального плану та уніфікованої програми передатестаційних циклів зі спеціальності «дитяча травматологія-ортопедія», затверджена Директором департаменту кадрової політики освіти і науки МОЗ України від 20.12.2008р.

Запропонована тематика охоплює всі найважливіші питання ортопедії і травматології і включає 260 годин з них 20 годин лекційного курсу по основних розділах ортопедії і травматології, 52 годин семінарських , 100 години практичних занять та самостійна робота 88 годин.

Робоча навчальна програма передбачає також заняття по суміжних спеціальностях 40годин: медицина катастроф, медична інформатика та комп'ютерний контроль знань , медичне право, фтизіатрія та пульмонологія (COVID), дитяча інфекція (COVID), імунологія(COVID). Тематика занять відповідає вимогам до навчального плану і програми передатестаційних циклів, а внесені зміни в тематичні плани не перевищують допустимі.

Робоча навчальна програма сприяє підвищенню кваліфікаційного рівня курсантів і може бути впроваджена в навчальний процес кафедри Дитячої хірургії ФПДО ЛНМУ ім.. Данила Галицького.

Рецензент

доцент кафедри педіатрії та неонатології ФПДО

заступник декана факультету післядипломної освіти

кандидат медичних наук, доцент

Б.Р. Коцай

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

Навчальна програма призначена для стажування

Мета циклу стажування – підвищення рівня теоретичної і практичної підготовки лікарів ортопедів – травматологів дитячих відповідно до вимог кваліфікаційних категорій. Термін навчання - 2 місяці.

Програма охоплює весь обсяг теоретичних і практичних навичок, необхідних лікарю ортопеду-травматологу дитячому для самостійної роботи. Програму побудовано за системою блоків. Основними блоками є 11 курсів програми. Курс - відповідно самостійна частина програми, в якій подано значну за обсягом теоретичну інформацію з певної галузі ортопедії - травматології або суміжних дисциплін. Курси розбито на розділи. Для полегшення орієнтації у програмі та впорядкування інформації, що міститься в ній, курси і розділи закодовано.

За додатковими програмами включено курси : медицина катастроф, медична інформатика та комп'ютерний контроль знань, медичне право, фтизіатрія та пульмонологія (COVID), дитяча інфекція (COVID), імунологія(COVID)

.Навчальний план циклу визначає тривалість навчання, розподіл годин, відведених на теоретичне та практичне вивчення розділів навчальної програми. Виконання цієї програми передбачає такі види занять: лекції, практичні заняття, семінари. Під час навчання на кафедрі лікарі у відповідності до навчального плану підвищують рівень теоретичної підготовки та опановують практичні навички. Теоретична підготовка передбачає обов'язкове відвідування лекцій, активну участь у семінарських заняттях. На практичних заняттях лікарі під керівництвом викладача опановують практичні навички з ортопедії - травматології та суміжних дисциплін.

Для заключного іспиту використовують атестаційну комп'ютерну тестову програму, затверджену Міністерством охорони здоров'я України.

Лікарі, які закінчили навчання на циклі стажування отримують сертифікат спеціаліста-лікаря ортопеда –травматолога дитячого.

Мета та завдання навчальної дисципліни

Мета: підготувати лікаря ортопеда-травматолога до атестації на відповідну кваліфікаційну категорію та визначити рівень його знань та умінь у відповідності до кваліфікаційних вимог.

Завдання: визначити рівень знань та умінь, а також поглибити теоретичну і практичну підготовку лікарів ортопедів-травматологів дитячих відповідно з вимогами кваліфікаційних характеристик.

1.Опис навчальної дисципліни. Тривалість циклу 2міс. 300 год.

	Код, назва курсу і розділу	Лекції	Практич. Заняття	Семін.	Сам. робота	Разом
1.	Соціальна гігієна, організація травматологічної допомоги в Україні і лікарської етики, МСЕК.	-	-	2	-	2
1.1	Теоретичні основи спеціальної гігієни та організації здоров'я.					
1.2	Організація травматологічної та ортопедичної допомоги в Україні.					
2.	Клінічна анатомія та оперативна хірургія.	-	8	4	10	22
2.1	Клінічна анатомія та оперативна хірургія хребта.					
2.2	Клінічна анатомія та оперативна хірургія плечового поясу та верхньої кінцівки.					
2.3	Клінічна анатомія та оперативна хірургія тазу та нижньої кінцівки.					

3.	Анестезія, інтенсивна терапія та реанімація при травматологічних і ортопедичних операціях	-	6	-	8	14
3.1	Місцева, провідникова, внутрішньокісткова і загальна анестезія в ортопедії і травматології.					
3.2	Інтенсивна терапія травматологічних і ортопедичних хворих.					
4.	Загальні питання травматології і ортопедії.	4	10	8	12	34
4.1	Загальні зміни в організмі, при травмі, особливості перебігу і регенерації кісткової тканини у вікові періоди.					
4.2	Методи обстеження травматологічних та ортопедичних хворих.					
4.3	Лікування травматологічних та ортопедичних хворих.					
4.4	Рани, хірургічна інфекція, СНІД та його діагностика.					
4.5	Первинні та вторинні ампутації. Протезування.					
5.	Окремі питання травматології і ортопедії.	2	16	8	14	40
5.1	Відкриті переломи кісток і суглобів.					
5.2	Пошкодження плечового поясу та верхньої кінцівки.					
5.3	Пошкодження нижньої кінцівки					
5.4	Пошкодження хребта.					
5.5	Пошкодження кісток таза.					
5.6	Множинні переломи і					

	поєднані пошкодження.					
5.7	Здавлення м'яких тканин.					
5.8	Шкірна і кісткова пластика у травматології та ортопедії.					
6.	Травматологія і ортопедія дитячого віку.	2	14	8	12	36
6.1	Дитячий травматизм, соціальна гігієна та організація травматологічної допомоги дітям.					
6.2	Принцип діагностики та лікування переломів кісток у дитячому віці.					
6.3	Природжені захворювання опорно-рухового апарата у дітей.					
7.	Природжені захворювання опорно-рухового апарата, диспластичні процеси в кістках.	4	16	2	10	32
7.1	Природжені захворювання та деформації хребта.					
7.2	Природжені захворювання та деформації верхньої кінцівки.					
7.3	Природжені аномалії нижньої кінцівки.					
8.	Набуті захворювання опорно- рухового апарата, диспластичні процеси у кістках.	2	12	8	10	32
8.1	Гострі та хронічні запальні захворювання кісток і суглобів.					
8.2	Переломи, що не зрослись, псевдоартрози.					
8.3	Захворювання м'язів, сухожиль, суглобових сумок.					

8.4	Паралітичні деформації.					
8.5	Сколіоз, кіфоз.					
8.6	Захворювання плечового, ліктьового і променевоzap'ястного суглобів.					
8.7	Захворювання кульшового, колінного суглобів, гомілки, надп'яtkовогомілкового суглоба, стопи і пальців.					
8.8	Дистрофічні атрофічні процеси в кістках.					
9.	Кісткова патологія.	2	8	4	-	14
9.1	Доброякісні пухлини кісток.					
9.2	Злоякісні пухлини кісток.					
10.	Діагностика і лікування дегенеративно-дистрофічних і запальних захворювань хребта, кісток, суглобів.	2	10	6	8	26
10.1	Дегенеративно-дистрофічні захворювання хребта.					
10.2	Запальні специфічні та неспецифічні захворювання хребта.					
10.3	Дегенеративно-дистрофічні захворювання крупних суглобів, кісток.					
10.4	Запальні специфічні та неспецифічні захворювання кісток і суглобів.					
11.	Реабілітація ортопедичних і травматологічних хворих.	2	-	-	4	6
11.1	Загальні питання реабілітації.					
11.2	Протезування.					
12.	Іспит.	-	-	2	-	2

	Разом по кафедрі дитячої хірургії.	20	100	52	88	260
13.	Додаткові програми					40
	Медицина катастроф					4
	медична інформатика, базовий комп'ютерний контроль знань					4
	медичне право					4
	фтизіатрія та пульмонологія (COVID)					8
	дитяча інфекція (COVID), імунологія(COVID).					8
	медична інформатика та заключний комп'ютерний контроль знань					4
	Всього:	20	100	52	88	300

2.ПЕРЕЛІК навиків та умінь лікаря ортопеда-травматолога дитячого

№	Назва практичних навиків
1.	Травматичний шок
2.	Гостра крововтрата
3.	Гострий токсикоз (синдром здавлення)
4.	Термічні ушкодження
5.	Ураження електричним струмом
6.	Гостра серцева і дихальна недостатність
7.	Діагностика, лікування, профілактика захворювань та ушкоджень опорно-рухового апарату, а також мати теоретичні знання з суміжних дисциплін (урологія, невідкладна хірургія, анестезіологія та реанімація)
8.	Техніка виконання невідкладних хірургічних операцій, а також методи консервативного лікування
9.	Методи гіпсової техніки, знати принципи функціональної терапії та протезування, володіти методами реанімації при гострій травмі
10.	Питання лікарсько-трудової експертизи при розладі функцій опорно-рухового апарату

11.	Необхідний практичний досвід і добру теоретичну підготовку із свого фаху
12.	Техніка основних травматолого-ортопедичних операцій на опорно-руховому апараті, зокрема всі види остеотомія та остеосинтезу, фіксація хребта, лямінектомія, артропластика суглобів тощо
13.	Кваліфіковане вирішення питання лікарсько- трудової експертизи
14.	В повному обсязі володіння сучасними методами діагностики і лікування хворих
15.	Добре володіння технікою ортопедичних і травматологічних операцій
16.	Необхідні знання з фізіології, біології та суміжних дисциплін (невідкладна хірургія, урологія, нейрохірургія, реанімація тощо);
17.	Добре знання правил роботи із спеціальною апаратурою
18.	Кваліфіковане вирішення питання лікарсько- трудової експертизи

3. Теми лекцій на передатестаційному циклі із спеціальності

«ортопедія і травматологія»

1. Загальні питання дитячої травматології. Види травматизму. 2 год
2. Пошкодження плечового поясу та верхньої кінцівки. 2 год
3. Мініінвазивні способи лікування в дитячій ортопедії і травматології. 2 год
4. Природжені захворювання та деформації хребта. 2 год
5. Природжений звих стегна. 2 год
6. Пухлини та пухлиноподібні захворювання кісток у дітей. 2 год
7. Діагностика і лікування дегенеративно-дистрофічних і запальних захворювань хребта, кісток, суглобів. 2 год
8. Реабілітація ортопедичних і травматологічних хворих. 2 год
9. Методики обстеження хворих в дитячій ортопедії травматології. 2 год
10. Класифікація ран в залежності від виду від механізму ушкодження. 2 год

4. Теми семінарських занять

1. Соціальна гігієна, організація травматологічної допомоги в Україні і лікарської стики, МСЕК. 4 год.
2. Клінічна анатомія та оперативна хірургія тазу та нижніх кінцівок. 6 год.
3. Методи обстеження травматологічних та ортопедичних хворих. 6 год.
4. Відкриті переломи кісток і суглобів. 6 год.
5. Покази до оперативного лікування в дитячій ортопедії та травматології. 6 год.
6. Природжені захворювання та деформації верхньої кінцівки. 6 год.
7. Природжений та набутий псевдоартроз. 6 год.
8. Доброякісні пухлини кісток. 4 год.
9. Діагностика і лікування дегенеративно-дистрофічних і запальних захворювань хребта. 6 год.
10. Іспит. 2 год.

5. Теми практичних занять

1. Клінічна анатомія та оперативна хірургія плечового поясу та верхньої кінцівки. 6 год.
2. Інтенсивна терапія травматологічних і ортопедичних хворих. 6 год.
3. Клінічна анатомія ділянки тазу та нижньої кінцівки. 8 год.
4. Загоєння ран. Особливості шкірної пластики при ранах. 8 год.
5. Основні принцип діагностики та лікування переломів кісток у дитячому віці. 8 год.
6. Природжені захворювання опорно-рухового апарата. 10 год.
7. Паралітичні деформації у дітей. 8 год.
8. Відкриті переломи кісток. 8 год.
9. Звихи та переломи ключиці, плеча, кісток передпліччя та кисті.

8 год.

10. Методики лікування травм кісток верхньої кінцівки. 6 год
11. Природжені аномалії нижньої кінцівки. 8 год
12. Переломи кісток нижніх кінцівок. Невідкладна допомога.
Методики лікування. 8 год
13. Особливості вогнепальних та вибухових ушкоджень. 8 год

6. Самостійна робота для лікарів курсантів передатестаційного циклу зі спеціальності «ортопедія і травматологія»

1. Клінічна анатомія та оперативна хірургія хребта. 4 год
2. Місцева, провідникова, внутрішньокісткова і загальна анестезія в ортопедії і травматології. 6 год
3. Загальні зміни в організмі, при травмі, особливості перебігу і регенерації кісткової тканини у різні вікові періоди. 6 год
4. Пошкодження нижньої кінцівки. Пошкодження кісток таза.
Множинні переломи і поєднані пошкодження. Здавлення м'яких тканин. 6 год
5. Дитячий травматизм, соціальна гігієна та організація травматологічної допомоги дітям. 6 год
6. Природжені аномалії нижньої кінцівки. 6 год
7. Гострі та хронічні запальні захворювання кісток і суглобів.
Захворювання м'язів, сухожиль, суглобових сумок. Захворювання плечового, ліктьового і променевоzap'ястного суглобів. Захворювання кульшового, колінного суглобів, гомілки, надп'яtkовогомілкового суглоба, стопи і пальців. 6 год
8. Запальні специфічні та неспецифічні захворювання хребта.
Дегенеративно-дистрофічні захворювання крупних суглобів, кісток. 6 год
9. Загальні питання реабілітації. Протезування. 6 год
10. Пошкодження колінного суглобу у дітей. 4 год

11. Пошкодження ступневого суглобу у дітей. 4 год
12. Травматичний шок. Патогенез. Лікування. 6 год
13. Пошкодження плечового суглобу у дітей. 6 год
14. Первинні та вторинні ампутації. 4 год
15. Дегенеративно - дистрофічні захворювання крупних суглобів та кісток.
6 год
16. Природжені аномалії верхньої кінцівки. 6 год

7. Методи навчання

Атестаційна програма побудована за принципом блоків з основних розділів дитячої ортопедії та травматології. Співвідношення лекцій, практичних, семінарських занять та самостійної роботи відповідно 20:100:52:88 годин. Навчальний план та програма розроблені згідно кваліфікаційних характеристик. Окремі питання, передбачені вимогами кваліфікаційної характеристики лікаря, за рішенням кафедри можуть готуватися слухачами самостійно.

У додаткові програми включено: медицина катастроф, медична інформатика та комп'ютерний контроль знань, медичне право, фіззіатрія та пульмонологія (COVID), дитяча інфекція (COVID), імунологія (COVID)

8. Методи контролю

Для визначення рівня знань слухачів програмою передбачені такі види контролю: оцінка вхідних (базових) знань, рубіжні контролю під час навчання та заключний комп'ютерний контроль та іспит.

Іспит складається з трьох частин: комп'ютерний контроль рівня знань, оцінка вмінь та оволодіння професійними практичними навиками, передбаченими програмою циклу стажування та заключний теоретичний іспит для підсумкової оцінки рівня засвоєння навчальної програми. Крім того передбачено проведення комплексних контрольних робіт.

Слухачі, які успішно склали іспит, одержують посвідчення про проходження стажування та сертифікат спеціаліста.

9. Кваліфікаційна характеристика фахівця із спеціальності «дитяча ортопедія-травматологія»

Згідно з вимогами кваліфікаційної характеристики фаху лікар ортопед- травматолог дитячий повинен знати і вміти:

1. Основи законодавства з охорони здоров'я та директивні документи, що визначають діяльність органів і установ охорони здоров'я;
2. Загальні питання організації в країні травматологічної допомоги дітям, організацію роботи травмпунктів, швидкої та невідкладної допомоги;
3. Анатомію частин тіла, в першу чергу, верхніх кінцівок, черепа, таза, хребта;
4. Загальні реакції організму їх розвиток та клінічні прояви;
5. Патофізіологію травми та крововтрати, профілактику і терапію шоку та крововтрати, патофізіологію та морфологію рани і гнійного процесу , а також термічного і радіаційного ураження;
5. Сучасні уявлення про механізм болю;
6. Закономірності регенерації кісткової тканини;
7. Фізіологію та патофізіологію зсідання крові, показання і протипоказання до переливання крові та її компонентів;
8. Патофізіологію тромбоемболії, жирової і повітряної емболії;
9. Загальні та функціональні методи дослідження в травматології і ортопедії;
10. Питання асептики в травматології і ортопедії;
11. Принципи і методи знеболювання в ортопедії і травматології.
12. Питання інтенсивної терапії і реанімації у дорослих та дітей;
13. Основи застосування рентгенологічного та радіологічного досліджень;
14. Принципи підготовки до операції хворих при травмах та ортопедичних захворюваннях;
15. Застосування фізіотерапії та відновного лікування в травматології і ортопедії, показання та протипоказання до санаторно-курортного лікування;
16. Питання тимчасової та стійкої непрацездатності в травматології і ортопедії, проведення лікарсько-трудової експертизи;

17. Проблеми профілактики травматичних і ортопедичних захворювань;
18. Обладнання та оснащення палат травматологічного і ортопедичного відділень, післяопераційних палат і палат інтенсивної терапії, техніку безпеки при роботі з апаратурою, хірургічний, травматологічний і ортопедичний інструментарій, що застосовується при операціях та лікуванні;
19. Організаційні принципи військово-польової хірургії.

Загальні навички:

- Одержати інформацію від хворого про причини виникнення захворювання і пошкодження;
- Оцінити тяжкість стану хворого і вжити заходи, спрямовані на виведення хворого з цього стану; відзначити обсяг і послідовність проведення реанімаційних заходів;
- Встановити необхідність застосування спеціальних методів досліджень (лабораторних, рентгенологічних, радіоізотопних, функціональних тощо);
- Обґрунтувати схему, план і тактику ведення хворих, розробити план підготовки хворого до проведення термінової або планової операції, виявити ступінь порушення гомеостазу, здійснити підготовку всіх функціональних систем організму хворого до операції;
- Розробити заходи щодо попередження виникнення післяопераційних ускладнень, розробити план реабілітації;
- Оцінити результати контрастних методів дослідження (ангіографії, дискографії, мієлографії, фістулографії-) даних денситометрії та електроміографії;
- Здійснювати санітарно-просвітню роботу;
- Вміти оформити медичну документацію.

10. Методичне забезпечення

1. Методичні розробки лекцій «Дитяча ортопедія і травматологія» (10 тем).
2. Методичні розробки семінарських занять для лікарів-курсантів «Дитяча

ортопедія і травматологія» (10 тем).

3. Методичні розробки практичних занять для лікарів-курсантів «Дитяча ортопедія і травматологія» (13 тем).

4. Матеріали для самостійної роботи (16 тем).

11. Література.

1. Анкин Л.Н., Анкин Н.Л. Практика остеосинтеза и эндопротезирования. - Киев, 1994.
2. Ашкенази А.И. Хирургия кистевого сустава. - Москва, 1990.
3. Бабич Б.К. Травматические вывихи и переломы. - Киев: Здоров'я, 1968.-458 с.
4. Баиров Г.А. Травматология детского возраста. - С. Петербург, 1999.
5. Бейдик О.В. Остеосинтез стержневыми и спицестержневыми аппаратами внешней фиксации / Бейдик О.В., Котельников Г.П., Островский Н.В. - Самара: ГП «Перспектива», 2002. - 208 с.
6. Белиничева И.Ф., Черний В.И., Колесник Ю.М. и др. Рациональная нейтропротекция. - Донецк, 2009. - 262 с.
7. Бережной А.П., Меерсон Е.М., Раззоков А.А. Наследственные системные заболевания скелета // Травматология и ортопедия. Руководство для врачей. -М.: Медицина, 1997.
8. Вернигора І.П. та співав. Посібник з актуальних проблем кістково- гнійної хірургії та методів консервативного лікування. - Київ 1999.
9. Виноградова Т.П. Опухоли костей. - М.: Медицина, 1973. - 336 с.
10. Волков М.В. Болезни костей у детей. - М.: Медицина, 1974. - 559 с.
11. Волкова А.М. Хирургия кисти. Том 1- 3. - Екатеринбург, 1991, 1993, 1996.
12. Гайко Г.В. та співав. Стан та перспективи розвитку ортопедо-травматологічної допомоги в Україні. - Київ, 2008. - 184 с.
13. Голяховский В. Руководство по чрескостному остеосинтезу методом Илизарова: Пер. с англ. Голяховский В., Френкель В. - М.: Бином, 1999.- 272 с.
14. Гурьев С.О., Резніченко В.І. Вплив пошкоджень хребта на перебіг травматичного процесу у постраждалих з полісистемною травмою. Проблеми військової охорони здоров'я. Київ, 2006, с. 205-217
15. Диагностика и лечение дегенеративно-дистрофических поражений суставов / Шумада И.В., Сулова О.Я., Стецула В.И. и др., под. Редакцией И.В, Шумады -К.: Здоров'я, 1990.- 197с.
16. Кованов В.В., Травин А.А. Хирургическая анатомия конечностей человека. Москва, 1983.
17. Каплан А.В. с соавт. Гнойная травматология костей и суставов. Москва, 1985.
18. Клюквин И.Ю. травмы кисти / И.Ю. Клюквин, И.Ю. Мигулева, В.П. Охотский. -М.: ГЭОТАР-Медиа, 2009. - 188 с.
19. Косинская Н.С. Нарушение развития костно-суставного аппарата. - Л.:

- Медицина, 1996.-360с.
20. Корж А.А., Бондаренко Н.С. Повреждения костей и суставов у детей. - Харьков, 1994. - 445 с.
  21. Корнев П.Г. Костно-суставной туберкулез. - М.: Медгиз, 1953. - 520 с,
  22. Кривенко С.М., Климовицький В.Г., Рушай А.К. и др. Медична реабілітація хворих із множинними переломами кісток кінцівок. Ортопедия, травматология и протезирование, 2004, № 3,43-46
  23. Курбанов Н.М., Давлатов Б.Н., Худайбердиев Х.Т. Организационные принципы при множественных и сочетанных повреждениях позвоночника. Ортопедия, травматология и протезирование, 2004, № 1, 54-57
  24. Курин Б.М., Остеомиелит. - С.П., Медицина, 2002.
  25. Куценко Я.Б., Рулла Э.А., Мельник В.В. Врожденная дисплазия тазобедренного сустава, врожденные подвывих и вывих бедра. - К.: Здоров'я, 1992. - 182с.
  26. Лазарев А.Ф., Солод З.И. Биологичный погружной остеосинтез на современном этапе. Вестник травматологии и ортопедии им. Н.Н. Приорова. 2003, № 3,20-26
  27. Лоскутов А.Е., Белый С.И. Кисть (зпонимический словарь- справочник). Дніпропетровськ: Пороги, 2002.-273 с.
  28. Маркс В.О. Ортопедическая диагностика. - Минск: Наука и техника. 1978.-511 с.
  29. Миронов С.П., Орлецкий А.К., Цыкунов М.Б. Повреждения связок коленного сустава. - М.: Медицина, 1999. - 399 с.
  30. Мюллер М.Е., Альговер М., Шнейдер Р., Виллингер Х. Руководство по внутреннему остеосинтезу. -Москва, 1996.
  31. Нікітін П.В. Діагностика та лікування пошкоджень кісток стопи. - К.: Фенікс, 2005. -192 с.
  32. Олекса А.П. Травматологія. Підручник. - Львів, 1996.
  33. Остеопороз / Под ред. О.М. Лесняка, Л.И. Беневоленской. - 2-е изд. - М.: ГЭОТАР-Медиа, 2009. - 272 с.
  34. Оперативная хирургия и топографическая анатомия. Под редакцией В.В. Кованова. М., "Медицина" 1995.
  35. Ревенко Т.А. с соавт. Операции при травмах опорно-двигательного аппарата (атлас). - Москва, 1987.
  36. Рубленик І.М., Васюк В.Л. Сучасні напрямки і проблеми заглибного остеосинтезу стегнової та великогомілкової кісток при діафізарних переломах та їх наслідках. Вісник ортопедії, травматології та протезування. 2003, № 2, 83-88.
  37. Садофьева В.И. Рентгенофункциональная диагностика заболеваний опорно-двигательного аппарата у детей. - Л., Медицина, 1986. - 239с.
  38. Сергеев С.В., Джоджуа А.В., Загородний Н.В. и др. Блокирующий остеосинтез при переломах длинных костей: опыт применения и результаты лечения. Вестник травматологии и ортопедии им. Н.Н. Приорова. 2005, №2, 40-46.
  39. Синяченко О.В. диагностики и лечение болезней суставов. ЄЛБИ - СПб, 2012.-560с.
  40. Соколовский А.М., Крюк А.С. Хирургическое лечение заболеваний

- тазобедренного сустава. - Минск: Наука і техника, 1993. - 247с.
41. Спортивные травмы. Под редакцией П.А.Ф.Х. Ренстрёма. Киев «Олимпийская литература», 2003.
  42. Стецула В.И. Основы управляемого чрескостного остеосинтеза / В.И. Стецула, В.В. Веклич. - М.: Медицина, 2003. - 220 с.
  43. Тихоненков Е.С. Врожденный вывих бедра // Травматология и ортопедия. Руководство для врачей. - М.: Медицина, 1997. - Т.3. - С. 230-268.
  44. Трачук А, П., Шаповалов В.М., Тихилов Р.М. Основы диагностической артроскопии коленного сустава. Санкт-Петербург, Военно-медицинская академия, 2000.
  45. Уотсон-Джонс Р. Переломы костей и повреждения суставов. - М.: Медицина, 1972. - 672 с.
  46. Усольцева Е.В., Машкара К.И. Хирургия заболеваний и повреждений кисти. Л.: Медицина, 1986. - 352 с.
  47. Фещенко ЮЛ., Мельник В.М. Організація Лікування хворих на туберкульоз. — Київ. Здоров'я, 2009. - 488 с.
  48. Химиотерапия опухолевых заболеваний: Краткое руководство / Под ред. Н.И. Переводчиковой. - М.: Медицина, 2000. - 392 с.
  50. Чепой В.М. Воспалительные и дегенеративные заболевания позвоночника. - М.: Медицина, 1978.-283 с.
  51. Шаповалов В.М., Рикун В.О. Повреждения коленного сустава у военнослужащих. - Санкт-Петербург, Морсар АВ, 2000. - 95 с.
  52. Шапошников Ю.Г. Травматология и ортопедия (руководство для врачей в 3 томах), - Москва, 1997.
  53. Юмашев Г.С., Фурман М.Е. Остеохондрозы позвоночника. М.: Медицина, 1984,383 с.

12. Інформаційні ресурси

54. <http://www.mozdocs.kiev.ua>
55. <http://base.medukraine.com>